

ש"י עגנון
מחמת המצ"ק

ל' 17013

ש"י עגנון
מקמת המצ'יק

Alle Rechte, auch das der Übersetzung, vorbehalten.

Copyright 1921 by the Jüdischer Verlag, Berlin.

אגנון (שמעון יוסף)
Agnon, Shmuel Yosef.
ספור

מִתְחַמֵּט הַמִּצִּיָּק

תּוֹרָה

שׁוֹרֵט אֶגְנוֹן

תּוֹרָה לַפִּיָּק

JÜDISCHER VERLAG / BERLIN.

7276-9361
MAIN

PJ5053

A4M4

1921z

MAIN

א

לאחר שסיים רבי ישראל-שלמה הפרנס תפלה של שחרית, נתעטף בעטיפתו החמה על מנת לחזור לביתו. ראה שאורו של יום לקוי קצת והארץ משובשת בקרח; היה חושש לילך יחידי מפני הסכנה! נתן שתי עיניו בין התנור ולכירים כדי לרמוז לשמש, שיוליכו לביתו, כדרך שמוליכו בימים שהדרכים חלקקות - לא היה השמש בבית-המדרש, הואיל ויצא בפקודתו אל עמוד-הקלון שבחוק, לשמור על מחוצף אחד שלא יבואו ויתירוהו.

לכאורה, יכול היה ר' ישראל-שלמה לישב בשלוחה ולהתענג על ענוגין של נקמה, שכן קפח את הרשע ועשה בו דין, וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד. ואף על פי כן לא שככה חמתו; שהרי מי גרם לו.

ה

שיתעכב בבית-המדרש בשעה שהוא קוהא לחמין של
שחרית? לא עזי-פנים שבעיר? ואפילו קעקע ביצתם
עדיין שמעון נתן קיים! הדיוט זה שקופץ תמיד
בראש עדיין בשלותו עומד, ולא עוד, אלא שהטריד
השמש בשבילו בשעה שהוא צריך לשמש בעצמו.
עד שהוא מחרה אפו בהם, ראה בחור אחד עומד
אצל התנור ומתחמם לאורו. נטל רבי ישראל-שלמה
את המטה שבידו ונגע בו בקצה המטה – ננער הבחור
ונעשה צות לדבריו.

נתן רבי ישראל-שלמה קולו עליו ואמר:

טול ולך עמי!

הבין הבחור מה שבעל-הבית אומר: קם בחרדה
והלך בהכנעה, נטל טליתו ותפיליו של רבי ישראל-
שלמה בשמאלו ולקח זרועו של רבי ישראל-שלמה
בימינו בזהירות יתרה ובדקדוק מרובה, כאתרוג נאה
קודם ברכה. ואף על פי שהארץ משובשת בקרח
היתה, והקרח חלקלק היה ביותר, לא היה רבי ישראל-

שלמה מרגיש, שהולך במקום סכנה. אדרבה, דומה היה
עליו, שמימיו לא היתה הליכתו קלה כל-כך: לא הליכה
היא, אלא ישיבה היא! כאילו נתעלה וישב על כסא-
כבודו בשמחת-תורה וכל העם מנשאים אותו מבית-
המדרש לביתו.

הגיעו עד לבית.

כיון שהגיעו לבית, עמד רבי ישראל-שלמה וקרא:
כאן!

שמע הבחור, הוציא זרועו מתוך זרועו, מסר לו
טליתו ותפיליו ובקש לחזור לבית-המדרש.

אמר לו רבי ישראל-שלמה:

טול והכנס, שאני מבקש ליתן לך לגימה של יי"ש.
שמע הבחור, חזר ונטל את התיק, שתק ונכנס עם
בעל-הבית.

יצא המשרת והפשיט את בעל-הבית את עטיפתו,
נטל מטהו והעמידו בקרן-זוית שלו והוציא טליתו
ותפיליו מידו של הבחור בזעם ותלאם על היתד

הקבועה לכך, והעמיד פרצוף־פנים של בוז כלפי פניו
של הבחור העני, כדרך משרתיהם של גבירים לאחיהם
העניים, שלא זכו להיות כמותם משרתים לגבירים.

הוציא רבי ישראל־שלמה צרור מפתחותיו ופתח
תיבה אחת גדולה מלאה בקבוקים של יי־ש, מהם
מהולים ומזוגים במשקאות המתוקים, ומהם חריפים
ועזים בחריפות יתרה, ומזג כוס לבחור ואמר:

שתה!

נטל הבחור את הכוס בנחת ושתה, ברך לפניה
ולאחריה והעמידה בנמוס ובמתינות, כפף את ראשו
והגביה כתפיו למעלה, הבליע את שפתיו וחזר ופלטן
ליתן שבח והודאה לבעל־הבית בשתיקה.

עד שהוא עושה כך, שאל רבי ישראל־שלמה:

עוד כוס? —

השיב הבחור:

יישר כח! לאו דוקא!

תמה רבי ישראל־שלמה: וכי דרכו של קבצן לבעוט

ח

ביי"ש? וביי"שו של מי? – ביי"שו של הפרנס! אבל
לאמתו של דבר מקצת קורת־רוח מצא בכך, מצד
החדוש שבו! עד שהתחילה דעתו מתישבת עליו ונחה
כמה נשמין מכעסם של עזי־הפנים שבדור, ואמר
בלבו: הואיל וכך הוא – ראוי הוא להפטיר בעוגה!
פרס לו פרוסה של עוגה, ואמר לו:

ברך, מזונות!

וכך היתה מדתו של הפרנס. אמר לך: שתה! אמר
לך: אכול! – רצונך אתה אוכל, רצונך אתה שותה;
רצונך, אין אתה אוכל, רצונך אין אתה שותה, אבל
אמר לך: ברך! – סימן, שקורת־רוח מצא בך, ומנהג
ישראל נוהג בך; ואפילו אתה נכנס לביתו רעב כבחור־
ישיבה, אתה יוצא מביתו שבע כגבאי־צדקה. ולא עוד,
אלא הסבות שפעמים מתגלגלות מזה אין אדם תופס
בתפיסה ראשונה.

נטל הבחור את הפרוסה וברך.

מתוך כך חזר המשרת וסדר את השלחן, פרש מפה

על חציו והעמיד לחם ומלח. הכניס מים לנטילת-ידיים
והוציא אלונטית נקיה והלך לבית-הבשול לזרוז על
הסעודה. קרא אחריו ר' ישראל-שלמה:

צא ואמור לה לציריל-טריינה להוסיף קערה על
השלחן, ואתה, בן-אדם, אל תפרכס עצמך כאן כשטן
בשופר. שומע אתה?

הבין המשרת, שזה הקבצן יסעוד על שלחנו של
בעל-הבית, ושאין רצונו של בעל-הבית, שיהא משרתו
מצוי אצלו בשעת סעודתם. נענע בראשו: רצונו של
בעל-הבית זה כבודי. – ויצא.

נטל רבי ישראל-שלמה ידיו ובצע על הפת, רמו
לבחור ליטול אף הוא ידיו, וישב ואכל.

יושב בעל-הבית ואוכל, והבחור יושב כנגדו, יושב
ואינו יושב, מרותע מפני הכבוד ואינו אוכל, ותבשיל
זה של כרוב שחמומי, מבושל על שומן ובשר ובצלים
ותפוחים מתוקים, תוסס בתוך הקערה, מבעבע
אבעבועות של מוחין ומעלה לפניו ריח שמנוני משביע

ומרעיב, ספק מתוק, ספק חריף, נחיריו מתרחבים
והולכים כבהולים על המאכל; ואף אל פי כן אינו
נוגע במאכל, אלא יושב ומצמיד שפתיו זו בזו, כדי
שלא יפוג טעמו של הריח מן הפה.

ב

כ יזן שלגם רבי ישראל-שלמה מלאכף של כרוב, החזיר
פניו כלפי הבחור, שעדיין היתה כפו מזעזעת בין
אצבעותיו, ושאלו כדרך שאדם שואל כששאלתו תשובתו:

לא מכאן אתה? מאיזה מקום אתה?

אמר לו שם עירו.

אמר לו: ולאן אתה הולך?

אמר לו: ספק אני הולך, ספק איני הולך; אפשר,

שאני מתעכב כאן, אם יגזור השם, עד לפסח.

ומה מלאכתך?

סגן-השמשים הייתי בישיבה.

ומה אתה עושה כאן?

יא

כל מה שהשם־יתברך יצוה לעשות, אעשה. יודע
אני לסייע לשמש בבית־המדרש לילך בשליחותם של
בעלי־בתים. לשעבר הייתי מתפרנס בשכר גמרות
שהשאלתי לתינוקות, עד שבאו בחורי הישיבה וקפחו
את פרנסתי. עלובים אלו זקוקים למזונות כמותי, ומה
יעשו, אם בעבודה קשה לא נסו?

כך שח הבחור שיחתו לפני רבי ישראל־שלמה, עד
שהפסיקו רבי ישראל־שלמה ואמר:
פלוני אלמוני, התבשיל מצטנן!

דומה היה עליו, שנתן לקבצן זה להאריך בדברים
על שלחנו למעלה מן המדה.

הפסיק הבחור שיחתו ונעץ כף בקערה. גמע קמעה
והמתין קמעה, פתת את הפת והטיל לתוך המאכל,
ואכל כמצות בעל־הבית, הכל בדרך־ארץ ובנמוס.
נסתכל בו ר' ישראל־שלמה וראה היאך הוא יושב
לפני השלחן והיאך הוא אוכל, לא גרגרן ולא רעבתן.
אלא כבן בעל־בית מישראל, שיש לו בושט־פנים. חתן

יב

בבית מחותנו בפעם הראשונה אינו צריך למתינות
יתרה מזו. ענין יפה, ענין יפה, ביהדותי!

חזר ושאל:

והשמע מה אמר לך?

השיב הבחור:

לא אסתייעא מילתא. כיון שבאתי וסיימתי תפלתי,
הואיל מעלתו לקרא לי.

משמע, לא הקדימני אדם לראותך כאן – המשיך
רבי ישראל-שלמה את הדבור, פרר פתו לתוך קערתו
וחזר ושאל:

נשוי אתה? היש לך אשה ובנים?

הוריד הבחור פניו בבושה, כדרך בחורים מישראל
שיש להם בושת פנים, והשיבו בלשון המקרא:

בגפו יבא. עדיין אני מתפלל בלי טלית.

גחך רבי ישראל-שלמה ואמר:

כפתור ופרח! בר-אורין אתה?

השיבו הבחור:

יג

אם אין קמח – אין תורה!

משמע?

**נאנח הבחור ואמר, שאינו לא במקרא ולא במשנה:
אב לא למדו ורב לא היה לו – ומהיכן יהא למוד?
ולא עוד – אלא אם היתה לו, וחולה היתה, ומזוונותיה
היו מטלים עליו. ריחים על צוארו ויעסוק בתורה?
אם כן – למה יצא מן הישיבה? קפחו פרנסתו – ויצא.
אבל, לאמתו של דבר, בין כך ובין כך היה פורש
ויצא. ולמה? שבזמן שהיה רואה הבחורים בלמודם,
לא היה יכול לעמוד מפני חשק התורה. אך מה
שהנפש חושקת, אפיסת היכלת עושקת.**

ניכרים דברי אמת!

**הכיר רבי ישראל-שלמה מהותו של הבחור. באמת –
הדיזט הוא, שתקן הוא, אבל הביאו אותו לידי שיחה
– הריהו יודע לתבל שיחתו אפילו בדברי-תורה ובמשלי-
חכמים, ואי אתה תופס בראיה ראשונה, אם צורבא
דרבנן הוא, אם עם-הארץ מדאורייתא הוא. זהו שאמר**

יד

חכמים: גדול שמושה של תורה.

וכשהכיר ר' ישראל-שלמה כך כדרכו, שהוא מכיר
כל דבר להנאתו, שוב לא הניח ידו הימני.
שאל את הבחור:

בישיבה היית. אם תורה לא למדת שם – דרך
בחורים למדת. לישב על גמרא פתוחה בטל כל היום
ולהתנועע ודאי יודע אתה כמותם.

נאנח הבחור:

לישב ולהתנועע, אפשר יודע אני כמותם. אבל לא
מתנועות אדם למד. לשון ארוכה לשור – ותקיעת
שופר אינו יודע.

שחק רבי ישראל-שלמה ואמר:

יאה! יאה!

ג

רבי ישראל-שלמה המשיך את סעודתו במתינות
ובהרחבה ואחר ברכת-המזון קרא את הבחור ונכנס

טו

עמו לחדר מיוחד. הוציא משם מלבושי-כבוד וצוה
עליו ללבוש את הראוי לו לפי מדתו, ולאחר שלבש,
יגיד לו מה יעשה.

נבהל ומשתומם עמד הבחור ולא היה יודע מה זה
עשה לו בעל-הבית. ובעל-הבית חזר לחדר-האוכל
והמתין בקוצר-רוח עד שיתלבש הבחור ויחזור. בעיניו
היסות והמאירות תהה בכל ארבע פנות הבית למצוא
לו דבר שיש בו לקצר אריכות ההמתנה, עד שראה
את החתולה, שרבצה תחת השלחן ואכלה ומחתה פיה.
פשט את ידו והחליק את עורה הנמרי, שלא כדרך
בעל-הבית בישראל, והטיל לפניה כרוב ונתן לה מן
העצמות השמנות שבקערה ופעה אליה מתוך חבה
בלשון יונית: "א טי לסונקה" – כלומר: ואת זוללה...

נעימת מעשהו נתבלבלה עליו מחמת ריח עדשים
קלויות שנכנס מבית-הבשול לחדר. ציריל-טריינה
המבשלת עמדה וקלאה עדשים יבשות בשביל לטחנן
ולבשל מהן חמין. מתק ריחן הדשן הרזה חללו של

החדר ונתן תבל בעכול המזון. ריחא מילתא היא!
קרא רבי ישראל-שלמה והעלה על לבו כוס חמין של
עדשים קלויות חדשות, שישתה לאחר שנה של צהרים.
ובשביל להוציא התקוה מעמעומה קם והלך לבית-
הבשול, ונטל מקטרתו בידו ונכנס כאילו ליטול גחלת.
וכיון שראה ציריל-טריינה עומדת ואפוב של קלאים
בידה, נתרחב לבו עליו ונשתלשלה הנאת הריח מגוף
לנפש ונשתקעה בו מנוחה שלמה. עד שלא היה נזקק
כל אותו יום לראות את היונים שבביתו ולהריח את
נשימתן לבטחון מחלי העצבים והכווץ.

והבחור, שלא היה רגיל ללבוש מלבושים נאים
ולהתעטף בעטיפות נאות, שהה כמה שהיות, עד שעלתה
לו להכניס בהם שתי ידיו ושתי רגליו ולשכן בהם
גם שאר אברי גופו, ולאחר שעלתה לו, התחיל חוכך
בדעתו, אם להכנס לפני בעל-הבית מלובש בהם או
לפשוט אותם תחלה, שכן מה ראה להתעטף פתאם
בימות החול בבגדים, שלא נתעטפו בהם אבותיו ואבות-

אבותיו אפילו בשבתות ובימים טובים. ואף בבואה
זו, שהיתה מביטה בו מן המראה שבכותלי צופה היתת
בו בתמיה. אבל מה יעשה? – גזרה היא, ואינו יכול
להחציף פנים ולומר: לא חפצתי. חזק לבו פסע
פסיעה וברך: הטוב והמטיב, כדין עני מקבל בגד
מעשיר, וחזר לבית-הסעודה ועמד לפני בעל-הבית
לבוש בגדים נאים כחתן.

הציץ רבי ישראל-שלמה וראה, כמה נשתנתה דמות
דיוקנו של הבחור. נזכר עליו מה שעלתה על דעתו
תחלה, ונהנה, אמר: פניו של זה, כפני בן-טובים הם.
העבודה, לא נברא אלא בשבילי, מזומן הוא לכך
מששת ימי בראשית.

הגביה קולו קצת ואמר:

זר אתה כאן – אמרת. אין לך לא קרוב ולא גואל?
יאה, יאה; וללמוד אתה רוצה, חשקה נפשך בתורה.
יאה, יאה!

לך לבית המדרש – גער בו פתאם – למה

יח

תעמוד עוד?

הפך הבחור פניו לילך. השתעל בהכנעה וזמן עצמו
לומר שלום.

עד שהוא עושה כן, קרא רבי ישראל-שלמה:
ראה, בר פחתי זה, חסו עליו יצרו... אך רץ... על
שום מה אתה בהול? גשמים ירדו מן התקרה וילכלכו
בגדיך החדשים!

עמד הבחור והמתין.

קמץ רבי ישראל-שלמה מן הטבקה והריח בהנאה.
חפך גב עין-שמאל והבהב גלומי הקטרת במקטרתו.
הביט בבחור שמתעטר בעשן המקטרת ואמר:

לך לבית-המדרש והוציא ספר מן הארון, תפוס לך
מקום ושב על הספר, וציריל-טריינה מביאה לך מאכל
ומשקה מביתי, ולא תמות ברעב. ואם יאמר לך אדם:
מי אתה? מאיזו עיר אתה? מה מעשיך כאן? אל תענה;
כל שכן שלא תהא אתה פותח בדבור תחלה. אפילו
הגבאי שואל בשלומך – אל תשיבנו.

כך היה רבי ישראל-שלמה הולך ומפרש לו מה לעשות ומה לא לעשות והזהירו, שלא ישאל שאלות של הבל, למה כך ועל שום מה כך, אלא ללמוד, לשמור ולעשות מה שצוה לו; כל ימות השבוע יהיו מביאים לו כף רוטב ותבשיל מביתו ובשבתות וימים טובים יהא סמוך על שלחנו.

והבחור, שפקח היה, אמר בלבו: אכול מה שיש לך וחשוב מה שאתה רוצה. וקבל עליו לעשות צויו של בעל-הבית והלך לבית-המדרש.

והפרנס ישב על כסא משענתו על-יד התנור, שלא היתה אשו פוסקת ממוצאי החג עד פסח-שני, וחמימות זו, שמנעימה ישיבתו של אדם בתוך כתלי ביתו בשעה שצנה בעולם, התחילה הולכת ומנעימה עליו את נפשו נעימות יתרה, ומיד הפשיל את ראשו על כסא רפידתו וקפץ שתי עיניו ונתנמנם לפני הגמרא הפתוחה. אבריו התחילו ממלאים את בגדיו הרחבים והגוף השורה במנוחתו מתוך מאכלים שמנים וחמים

כ

היה הולך ושוקע בתוך הכסא ומתענג על עכול המזון.
ידיו נרדמו קצת ונשמטו למטה. לסונקה באה ורבצה
לבין רגליו. החליקה את עורה בצמר של נעליו ונחת
של שנה התחילה מעממת את צפרניה. רבי ישראל-
שלמה פקח עיניו קמעה. דומה היה עליו: עכבר
הוציא ראשו מן החור, והחתול נתלסף בזנבו. הטבקה
נתלחלה בין אצבעותיו ונשרה. ולסונקה נודעועה
קצת. ושוב חזרה ושעעה את עורה בצמר של נעליו
של רבי ישראל-שלמה עד שנתעוררה לסעודה של
צהרים.

ד

ב עיר שבוש אשר שם אִוְתָה התורה משכן לה
וכל בתי-המדרש מלאים אברכים חשובים ובחורי
חמד למודי ה' בא בחור חדש, אין ביאתו עושה
רושם. סמוך לבואו עדיין נוהגים בו מנהג אדם חדש,
נותנים לו שלום ושואלים לו: מאין באת ולאן אתה

כא

הולך, למדת ואצל מי למדת? תוהים על קנקנו
ומנצחים עמו בהלכה. תהו על קנקנו והכניסוהו
למדור שלהם - אפילו בא אחר כך וטהר את השרץ
בקין טעמים ועשאו שור-הבר - אין אומרים עליו:
פלוני בן פלוני למדן הוא, מופלג הוא! אלא: -
בחור הוא, סתם בן-תורה של שבוש. רגילה שבוש
שמבלעת את לומדיה. שבוש - מוניטין יצאו לה
בעולם. ומה מוניטין שלה? זקנים מופלגים בתורה
מכאן ובחורים חריפים מכאן. שמא אתה שואל: מי
כאן גדול? - אין שום נברא יודע. שבוש היא
שבוש. וכל בניה למודי ה'. בחור נכנס לשם, אפילו
מר בר רב אשי הוא - כיון שקלטתו שבוש.
פסק חדושו. דין הוא, מחויב-המציאות הוא.
אבל לא כך היה המעשה בבחור-חדש זה.
כשבא לבית המדרש, פרש לקרן זוית ונטל מסכת
לעצמו והשקיע ראשו עליה ונענע חצי גופו העליון
עד שפרחו פאותיו. לא היו רגעים מועטים עד שקם

כב

והלך לארון-הספרים והוציא משם כמה ספרי-פלפול
ועיין בהם כדרך המעיינים, כשהוא עומד על רגל אחת
ומאהיל בידו על עין אחת, ואף אחד מחובשי בית-
המדרש לא מצא כדאי לו לקום ולשאול בשלומו.
מדה זו שטבע המקום בבני שבוש, שדומה בהשקפה
ראשונה למדת-ענוה, כאילו אינם רוצים להטריד עליך,
באמת אינה אלא עצלות של גאווה. ובשעה שאין בה
משום טירוד, כגון בין מנחה למעריב, אין תלמידי-
חכמים שבשבוש נוהגים ליתן שלום לאורח, שהרי בין
השמשות היא, ואי-אפשר להכיר בין אלף לצלב. ולא
זה בלבד, אלא - הטריח עצמו בן-שבוש ונתן לך
שלום, אינו רוצה שישתכח מן הלב, מה שהחשכה
עושה, ואוי לו למי שנתן לו בן-שבוש שלום, ולא
הכירו אחר-כך.

וכך דרך שאלת שלומם של אנשי שבוש.

עמד האורח בבית-המדרש וצפה לאדם לשאול לו על
דבר - רואים אותו כאילו אינו. התיאש האורח

כג

מקרבותם של אנשי המקום ומפנה לבו לתלמודו –
נגלה עליו אדם אחד, זקן או בחור, ודוקא בשעה
שהאורח טרוד ביותר. השבושי מפליג עינו עליו ועל
ספרו, תוקע ידו לתוך ידו ונותן לו שלום. מיד
מתבלבל האורח, כאדם שנתפס בדבר שאינו הגון,
והשבושי מהפך בו, תופסו על קרבו ועל כרעיו, וקודם
שנתישבה דעתו של האורח, נתעלם השואל מן העין,
חוזר האורח לעיונו – חוזר השבושי ובא, שוב דרך
פתאם, שוב כלאחר-ידי, כאלונטית שהטילוה בפני דרשן
בשעת דרשתו, שואל משהו, מרמז משהו, וכל דבריו
בנמוס ובדרך ארץ, בישוב הדעת ובענוה יתרה, כורך
עצמו כמשי ומתבטל בישותו. אבל אין בין ביאה
שניה לביאה ראשונה ולא כלום.

כך עבר היום, והשלימו תפלת ערבית. האברכים
והבחורים ישבו ללמוד, והשמש עלה על הבימה, פתח
את תיבת הנרות וחלק נר לאברך, נר לכתה, ואף
הבחור שלנו קבל נרו בלי שום דבור או קמיטת

כד

השפה. יודע היה השמש, שאין לשום בחור המלטה
מידוי, ומה לפתוח בדבור תחלה, וכי דרכו של שמש
בית-המדרש הישן לשאול בבחורים החדשים, קודם
שהטריחו אצלו כמה פעמים עד שנזקק להם ברמו או
בהנעת חוטמו. ואפילו גערה זו של בטולי, שיחד
הקדוש-ברוך-הוא למשרתים ולשמשים, לכלי-הקדש
ולכל העוסקים בצרכי הצבור, עדיין לא נתישבה בפיו.
"מלובש אתה כבן מלכים, בחורי: אבל אפילו אתה
אחוז חור כרפס ותכלת, חייד, עוד יבוא יומך, בחור!"
חשב השמש בלבו ולא השגיח בו. אבל יום זה
שקוה לו השמש, לא בא.

ה

קודם שנגמר השעור נכנסה אמתיה דבי פרנס
טעונה כמה כלים ושאלה בקול גדול: מי כאן הבחור
החדש? מי כאן הבחור החדש? נבהל השמש
ונשתומם: מה ענין משרתת הפרנס אצל הבחור החדש?

כה

עד שהוא עומד ומשתומם, פתחה המשרתת את צרורה
והוציאה אלונטית נקיה ופרשה לפני הבחור וערכה
לפניו שלחן מלא דשן במתינות יתרה ובהדרגה ישרה,
דהיינו, צנון ובצלים וכבד לפני הסעודה ושזיפים
מטוגנים קנוח סעודה, גרש שמנים ופלג אוז צלוי
באמצע הסעודה. כי אוזות צלויים לא פסקו מעולם
מעל שלחנו של הפרנס מחמת שלום בית. מחמת
שלום בית כיצד? – בנוהג שבעולם: אדם אינו
מבקש, שיהיו עופות בביתו, ואשתו מבקשת, שיהיו
עופות בבית, יכול הוא לכופה או היא יכולה לכופו,
גברה דעתה או גברו דעתו – פסק שלום-אמת
ביניהם. אבל אשתו של רבי ישראל-שלמה אינה כן.
אף-על-פי שלא עברה על מדותיה, עשתה רצון בעלה.
ומה עשתה? קונה היתה עופות כרצונה ושוחטתם
כרצונו. קונה עופות ושוחטתם, קונה עופות ושוחטתם.
שלא להטיל מריבה בינה לבין בעלה. וכך היה נהוג:
כשהיה רבי ישראל-שלמה רואה עוף חדש בבית, היה

זורק מרה באסתר-מלכה אשתו ומתיו בכעס: שוב!
מיד אסתר-מלכה מורידה ראשה בהכנעה ואומרת:
"אינך רוצה? אדרבא; ציריל-טריינה, מהרי ורוצי
אל השוחט, וישחט את העוף!"

והבחור נטל ידיו וישב לאכול, והואיל ולא היה בקי
ביותר במנהג אכילת אוזות צלויים, היה עושה את
אכילתו במתינות יתרה, נטל את המזלג, חתך בסכין
כאילו כלים אלו מסיני נתנו, כסס השום המשומן. בלע
גלדי השומן, מלק את הבשר ומצה את המוח מן
העצמות, והשומן תוסס בפיו, טופח בין אצבעותיו,
והריר מתמצה ויורד כדי ספוק "מים אחרונים" למנין
שמשים כמותו.

והשמש, שפקח היה ובקי בהויות העולם, הכיר
מתוך סעודה זו, שאינה סוף טובתו של הפרנס לבחור.
וכשם שריח שום משומן מעיד על הצלי, שיבוא
אחריו, כך סעודה נאה זו מעידה על כמה וכמה טובות
אחרות, שעתיד הפרנס להביא על בחור זה.

כז

ועדיין הוא בולע רירו, אמרה לו המשרתת: עמוד והתקן
לו משכב שיישן! הואיל ומחר ערב שבת, ובשבתות
יהא הבחור ישן בביתו של הפרנס, לא נזדרזה להביא לו
כר לבית-המדרש, אבל מיד לאחר שבת הריהי מביאה לו
כר של נוצות. כיון ששמע השמש כך כרך עצמו לפני
הבחור כתולעת ואמר שחלק לו מקום משכבו.
והוא הלך וטלטל עצמו על גבי התנור, להחם גופו
המצונן, כי עמד כל היום בחוץ מטעם הפרנס לשמור
על עז-פנים שבעיר בחצר-המטרה.

ך

הבחור יושב בבית-המדרש על הספרים ומנענע
גופו כל היום בתנועות יפות ובנענועים יפים. והואיל
ולא היה יודע מה דקאמרי רבנן, לא היה מרים קולו.
שלא ינקש בלשונו ויהיה ללעג ולקלס, והיה נוהג
בלמודו מנהג המעיינים, היינו, ישב וקמט מצחו, כרך
פאה על אצבע, זרקה לתוך פיו, כרסם בה קצת

כח

והוציאה ועיין בספר, ועיון זה הוציאו מכלל לומד פשוט לכלל למדן.

בקיצור, הבחור הלמדן יושב ומעיין, והבחורים באים ונותנים לו שלום. והוא משיב להם שלום. אבל רוצה בחור להכנס אתו בשיחה – אינו נענה; ואפילו הוא עומד עליו כל היום כולו – לא ישיבנו. אמרו: לא נראה שתקן כזה בשבוש, מיום היות שבוש – שבוש. אותו היום כעסו הבחורים כעס גדול ורתחו עליו כגיהנם. אמרו: הראיתם גאותן זה שמתגאה! צרפו הפרנס לזמון, ונתגאה! ויחשבו מחשבת-נקם. אבל הנקמה לא יצאה ממחשבה למעשה. לא שבני שבוש עוברים על מדותיהם ואינם נוטרים איבתם, אלא עצלות יש בהם. ויפה אמר הגאון בעל "חסד לאברהם" ששמש שם ברבנות כמה שנים אחר זה: מה שאין בשבוש זורקין אבנים לחלונות ביתי, כמנהג המדינה שמשליכים אבנים לבית הרב, לא משום שאנשי-שבוש רחמנים ביותר, אלא שמתעצלים

כס

להרים את האבן לזרוק.

וזה הבחור יושב ושותק, ופלא שתיקתו חוץ לדרך הטבע. התחילו תמהים: מה זה? אמרו להם: ומה בכך? בעיר בראד אתם מוצאים אדם אחד עומד כל היום אצל ארון-הקדש מעוטף בטלית ותפילין ואינו דובר דבר יותר משמונה שנים. חזרו ותמהו: אם כן, יש לתמוה גם על זה! אמרו להם: ומי מעכב בידכם?

באו אצל ר' ישראל שלמה ושאלו לו:

רב ישראל שלמה, מה טיבו של עובר זה?

אמר רבי ישראל-שלמה:

זה שכל גדולי ליטא אומרים עליו: לא בא כבושם

ההוא עוד?

אמרו:

ולמה שותק?

אמר:

שותק? יזאת צנועים חכמה" אמר הכתוב.

ל

צעקו ואמרו:

שותק. אינו דובר דבר.

אמר רבי ישראל-שלמה:

אינו דובר דבר? אתמהה!

ותוך כדי דבר המתיק ר' ישראל-שלמה קולו ועיניו היפות מאירות, וענה בנחת: חדוש גדול חדש לפני בשבת זו בתערובת: ה"טורי-זהב" – נעלם מעיני קדושתו דבור מפורש בתוספות. דבור מפורש, כיצד? ומיד הוא אומר בשם הבחור חדוש אחר חדוש, פלפול אחר פלפול, עד שמבהיקות עיניהם מזיוה של תורה. ותוך כדי שיחתו הריהו חושף זרועו ואומר: הפלפול הזה גרגיר אחד מחכמתו הוא. ובשעה שישב והתפלפל, דומה היה עלי כאילו רבי יונתן פרגיר יושב ומתפלפל. ואתם שואלים: מה טיבו של עובר זה? החדוש הזה חדש כלאחר-יד – ואתם שואלים: מה טיבו של עובר זה? ותוך כדי שיחתו הריהו קם ופותח את הארגז אשר שם הכסף ומוציא חבילה של כתבים

לא

ומרמו עליהם שחדושי-תורה הם, ושל הבחור הם.
והואיל וחשובים עליו כל כך, עמד וגנום כאן. ומהיכן
היו הכתבים? גדולי הדור גנווהו אצלו בשעה שהיו
נרדפים מחמת חשד כת שבת-צבי. ובשעה שנותנים
הלמדנים ידיהם למשש בהם, משים רבי ישראל-שלמה
ידו עליהם: עד כאן יש לכם רשות! והלמדנים באים
בתמיה אחת ויוצאים בשבע תמיהות.

ורמיזה זו, שרמו רבי ישראל-שלמה דרך אגב
על אותו בחור: "מחמת המציק", העלתה מעלת
חשיבותו של הבחור מעלה יתרה, וחובשי בית-
המדרש כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא
יוצא מפי רבי ישראל-שלמה, היו זוכרים את דברי
הש"ך, שהוא מביא בספרו: "ואני בברחי מפני חמת
המציק" ומתגעשים עליו, כאילו ש"ך חדש קם בישראל.
וכיון שנסתלקה הקנאה והנקמה ממחשבה למעשה לא
יצאה, נשתכחה אף תאות-הנקמה והכעס העצור
בעצמותיהם הלך ופג. אמרו: זה הבחור חוץ לדרך

לב

הטבע הוא ואין כבודו נוגע בהם אפילו כחוט־השערה.
ואף הם התחילו קושרים לו כתרים בראשו והפליגו
בשבחו כדרך שמפליגים בשבחם של ראשונים, שכבר
הלכו לאור באור החיים, או כדרך שמפליאים את
גאוני הדור, היושבים בארצות מרחקים. מכאן ואילך
לא זו שבחו מתוך פיהם, והיו דורשים כמין חומר
רמז הפרנס עליו ומספרים תמיד מהרוגי שנת ת"ח
ומחמיל הצורר ימ"ש, מתענית כ' סיון ומגדולי ישראל, מהם
נהרגו במיתות קשות אכזריות על קדוש השם, ומהם
ברחו לכל ארבע פנות העולם מחמת המציק. ובעשרה
בטבת, יום דפגרי ביה רבנן משום תענית, שלחו
למלמד אחד, שאמרו עליו יש לו ידיעה בחכמת
ההיסטוריא, אם ספר "צוק העתים" מצוי אצלו, כדי
לקרות באגדות המושכות את הלב וישכחו תעניתם.
המלמד בא עם ספרו, וחובשי בית־המדרש ישבו
צופים וקראו באגדה תלאות הימים ההם ויורידו
דמעות כמים על צרות ישראל. צופים כלי־השעות

מתוך בית־מרבעת שלהם ומשתוממים: מה לאנשי
בית המדרש, שהסיחו דעתם מעִמָּנו? לא יום־תענית
הוא, שדרכם לחזור עלינו פעמים בכל רגע לראות,
מתי מְבָרִים? והרי הם מגביהים קולם כל שעה יותר
ואין איש שם אל לב. אך מדי פעם בפעם, שלחו
עין־דמעתם אל הבחור היושב בפנת מקומו, ורחמיהם
רבו כמו רבו, ואהבתם הולכת ומתגדלת בלבותיהם,
שאינה נמוחה בטמאת־שפתים ובטפשות־פה, הואיל
ואינו נזקק להם בדבור או בחצי דבור.

אבל בשעה שהיה פיו סתום, נפתחו עיניהן של
בנות־שבוש אשר הורידו כנחל דמעה על עול־ימים
זה, המופלג בתורה וביראה, אשר סבל ואשר עָנָת
ואין יודע אבותיו אָיִם, והוסכם בדעתן לתת לו אב
ואם תחת אביו ואמו, אשר ספו תמו מחמת המציק,
מכאן ואילך: בחורות יושבות יחידות—על הבחור
מחשבותיהן; נשים מזדמנות למקום אחד—על הבחור
שיחתן, ומה שיחתן?—אילו היינו כדאי לפני המקום!

לד

ולא הספיקו לגמור. עד שמתאדמות פניהן של בנותיהן
שהגיעו לפרקן כתפוח בדגל של שמחת-תורה! ומה
היו בנות-שבוש הכשרות והצנועות עושות? – היו
יוצאות בשבתות וימים טובים בכלים חדשים להזן
עיניהן בו. וכשהיה הבחור יוצא מבית-המדרש לילך
לבית הפרנס, בחורים שבשבוש מתעטשים מריח הארג
החדש. השדכנים יצאו דחופים בדבר ההורים ולשון
הבחור שותקת.

ן

לבחור מודע לאביו איש עני ואביון, אשר בקש לו
מנוח באחת ערי ישראל להיות להם לרב או לראש-
ישיבה, למען יבוא על שכרו להספיק מזונות לביתו.
ויקן לו סוס ורכב וירכיב את אשתו ובנותיו ויקח
עמו צידה לדרך, וקרא על עצמו את המקרא: לך לך
מארצך וממולדתך ומבית אביך וכו'. ויהי בבואו אל
אחת הערים ויחל לדבר עם אנשי-המקום על-אודות

לה

3*

רבנות. ויענו אותו אנשי המקום: עוד לא נתמלאה
סאתה של הרבנות דפה לקבור את בעליה. וגם בענין
ישיבה השיבוהו ריקם באמרם אליו, העיר, ברוך השם,
מלאה חכמים וסופרים ותבן אתה מכניס לעפרים?
אמנם נמצאו גם אנשי אמת, שונאי חנופה והאריכו
באנחה על מענה אנשי עירם, ואמרו: תמהים אני,
אם יש בעיר הזאת ראוי לראש-ישיבה. אומר אדם
לחברו: עשה לך רב – אומר לו: עד שאתה אומר
לי: עשה לך רב! צא ולמד תחלה אצל גוי-של-שבת
שלי לפרוס על שמע! ויט עד עיר אחרת, וגם שם
לא מצא מנוח. וברוב עניו ומרודיו הרחיק נדוד, כי
אמר: אולי אמצא מקום לי. אך מספר הערים –
מספר הדחיות, ונתרחק כמה פרסאות מעיר-מולדתו ולא
מצא שום מעמד פרנסה. וישם את לבו לחזור לביתו
ולשוב על עקבו, ובכל זאת לא שב ויסע הלאה.
אמנם גם שם שבע ממרורים, הרוה לענה, ואין כל
ואין כסף, ואין מי נוטה אזנו לשמוע בקשתו למנות

לו

אותו אפילו למלמד-תינוקות. עד שכלתה הפרוטה
האחרונה מכיסו. ויאמר לשוב לביתו ולעיר-מולדתו!
ויאמרו בני-ביתו: כי אם תם הכסף לאדונינו, ואיך
נשוב דרך רחוקה כזו? הלא טוב לנו כי נסע הלאה, —
אפשר יתן ה' לנו רחמים ויזמין לנו מקום פרנסה.
ויאמר: הוצאת הדרך הלא רבה היא, ובידי אין
מאומה. ויאמרו: ראה — זאת עלתה בדעתנו, נלכה
לבית-הפרנס, ותעש עצמך בעל-דרשן ותדרוש ברבים,
וכן תעשה בכל מקום אשר נבוא שמה, ואפשר,
תחזיר אנשים בתשובה, ותחשב לך לזכות, וגם
פְּלִטָה תהיה לנו, ותהי משפּרתך שלמה מעם ה' ומעם
ישראל! ותקח אזנו עצתם, וישמע אל דבריהם.
ויחל לדרוש ברבים, וילך הלוך ונסוע לדרוש; ותהי
להם זאת למחיה עד שבלתה שמלתם לעורם. וכבר
אמר החכם: וחכמת המסכן בזויה! ולא שמעו לדבריו
ותוכחתו לא אבו עוד, עד שהוכרח לחזור על
תפתחים כדרך העניים הפשוטים. וברוב עתים וימים

לז

נתגלגל לעיר שבוש, ולא היה בכחו עוד להטלטל
ממקום למקום; וישב שם בבית אחד מחוץ לעיר ברוב
עני ודחקות, עד שנפלו בני-ביתו בחלי-רע ר"ל, ויָתַר
אך הוא לבדו, חולה ועזוב ונכה רוח. ויהי כראות
הזקן את הבחור, ויכירו איש את אחיו וישמחו
שניהם יחדו.

ויספר לו הבחור את מעשהו, אשר הוא עושה
בעיר הזאת, ואת דברי הפרנס אליו. והזקן, אשר
ראה הרבה חכמה בימי עניו ומרודו, הבין, שלא
לשם-שמים דוקא בחר בו הפרנס, ומי יודע, אם אינו
חורש לעשות רעה על ידו, ואחר אשר יבצע זממו –
ישליכהו אחרי גוו ככלי אין חפץ בו; מי שמכיר
העולם, לא ישמח בטובתו. ויצר לו מאד לגורל בן
רעו וידידו הבחור המסכן הלז, ויחשוב מחשבות
רבות; אך חכמתו לא עמדה לו לכֹּון האמת לאמתה.
אבל אם הוא לא חזה – מזלו חזה. והואיל שהיה
מכיר תכונת הפרנסים, שרוב מעשיהם על הרוב לשם

לח

הכבוד המדומה, להתגדר ולהתהדר על אנשי-עירם
ולנצח את שונאיהם – הבין שהמקרה הזה יוצא מידי
פשוטו, ובודאי אף כאן אין מעשה הצדקה שלם.
אלא הפרנס הזה – כֹּונָה מסותרת לו בדבר; אבל מה
כונתו? – מי יודע? כי מה יתן ומה יוסיף לו, אם
יושב בחור על ספרו ומתנועע, בזמן שאינו מבין
פירוש המלות? אפילו הוא יושב כל היום כלו והופך
את הדפים, אינו טועם טעם תורה, ככף שבוחשת
את התבשיל ואינה יודעת טעם תבשיל. נצטער על
בן-חברו, שמצד אביו – כמאמר חז"ל: "ברא כרעיה
דאבוהי" – ומצד ישיבתו יומם ולילה על הספר ראוי
היה להיות מורה-הוראה בישראל, ומחמת דחקו נשאר
ריק מחכמת התורה. ויאמר לו: אני הכרתי את אביך,
עליו השלום, שהיה למדן מופלג ובקי בכל חדר
תורה, ומדוע לא תהיה אף אתה כמוהו, בני? אם
פרנסה – הרי פתך מצויה ובגדך נתון; אם ספרים –
בין כך ובין כך אתה יושב עליהם כל היום כולו.

לט

משל בפי הבריות: אדם מצוי אצל מעות – מעות
מתדבקות בידו. איני מקוה, שפרנס-צבור יעשה טובה
עם בחור עני פשוט ובפשיטות בלי שום כונה
מסותרת. אבל אומר לך: מפל מקום אפשר להוציא
איזו טובת הנאה הימנו. כיצד? אתה בא אלי, היום
שעה, מחר שעה, ואני מלמד אותך, היום פרק, ומחר
פרק. תורה למדת – מה חסרת? וישמע הבחור את
דברי הזקן, ויפג לבו משמחה, כי אמר: הפעם זפני
ה' ללמוד תורתו הקדושה באמת.

ויואל הבחור לבוא לבית הזקן, ויקשב וישמע ויעש
חיל בלמודים. והזקן, שקנה חכמה והיה בקי בכל
חדרי תורה כאחד הגדולים אשר בארץ המה, אלא
מחמת שהיה נע ונד כל ימיו לא זכה לישב בישיבה
עם תלמידים ולהפיץ מעינותיו חוצה עכשיו שכלו
כחותיו וניטל כח רגליו ולא היה יכול לנוע עוד
בארץ לבקש לחם, וישב בודד ומעונה – כיון שהקרה
ה' לפניו תלמיד מסויב, ודאי לא כבש תורתו בתוך

מ

מעיו, וכאשר הונח לו מעט ממכאוביו הסיח דעתו
מכל התלאה אשר מצאה אותו, והיה קם מעל מטתו
ולומד עמו דברי אלקים חיים בהתמדה גדולה ובהדרגה
ישרה. והבחור, אשר חננו אלהים מנעוריו בלב מבין,
ובאוזן שומעת ובתפיסה קלה אלא שמחמת עניות לא
היה ספוק בידו ללמוד, היה קולט את דברי רבו
בשלמות והצליח בתורתו מאד, וביחוד שהיה פטור
מדאגת פרנסה, בלתי אל הספרים עיניו. בודאי,
כל מלה שהיתה יוצאת מפי רבו – היה מקריב
דעתו לה, והיה חוזר עליה מאה פעמים ואחת
עד שנתישבו השמועות בלבו, והבין דבר מתוך דבר;
והואיל ולא למד בנערותו ומוחו לא נתענות מהבלי
פלפולי הזמן, חדש לפעמים חדושי אמת.

והבחור מתגנב מבית-המדרש ורץ לבית-הזקן לשמוע
תורה מפיו ובא ויושב לפניו ומפלפל עמו בבינת הלב,
והזקן מדריכו אל מבועי החכמה ומעיני הדעת
לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. דברי תורה

מא

– אמרו חז"ל – נמשלו למים: מה מים יורדים טפין
טפין ונעשים נחלים, כך תורה: אדם למד שתי הלכות
היום ושתי הלכות מחר, עד שנעשה כנחל הנובע.
ועכשיו הגיעו בעצמכם: תלמיד לומד ואינו מוצא
קורת־רוח במשנתו, מחמת שאין הדברים מתישבים
בלבו; פתאם נתגלה לו פירושים, והריהו חוזר למה
שלמד קודם ומשים לבו והדברים מתקבלים על לבו
מתישבים על שפתיו, שומעם בבינה ומוציאם בדעת –
כמה שמחה יש לו, כמה חדוה יש לו. אף כך בחור
זה כשהיה יושב לפני הספר ומנענע כל. גופו ולא היה
מבין מה דקאמרי רבנן, ראה אותו הזקן והכיר שהוא
בן אוהבו, נטלו והושיבו עמו ופירש לו משנה וגמרא.
הלכות ואגדות, והיה חוזר עליהן ומבין בהן היה
שמח שמחה גדולה ובכח שמחה זו היה הולך ממשנה
למשנה וממסכת למסכת. לא היו ימים מועטים, עד
שידע כמה מאות דפין ידיעה שלמה וברורה, והספיק
ללמוד בעצמו ולעיין בפוסקים ובשאלות ותשובות

מב

לאמתו של דבר. וכל מי שהיה רואה אותו בשקידתו
ובהתמדתו, אומר היה בלבו: לואי ואזכה אף אני
לאחד ממששים של התמדה זו, רק רבי ישראל-שלמה
לבדו היה ממלא כרסו שחוק. סבור היה, שעדיין
הכל על פיו נהוג. ובשבתות וימים-טובים או
בסעודת ראש חודש, שהיה הבחור סמוך על שלחנו,
היה רבי ישראל-שלמה מזרוזו על האכילה ואומר לו:
"אכול! התורה מתשת כחו של אדם. האי צורבא
דרבנן דיתב בתעניתא, ליכול כלבא שירותיה".
והבחור, שהיה יודע מדת-טובה של שתיקה, היה
יושב ושותק. הבהיק לו פתאם פירוש יפה על מאמר
זה היה כובש תורתו בתוך מעיו. אוכל לשובע נפשו,
ואינו מגיס דעתו. ובשכר צניעות שהיתה בו, זכה
שיושיבוהו באפריון, ור' ישראל-שלמה בעצמו נעשה
לו שושבין.

מג

ח

דברי השדוכים אינם חדלים. כל היום וכל הלילה
לא ישבתו השדכנים; שדכן נכנס ושדכן יוצא. בא
לביתו של גביר פלוני ולחדרו של גביר אלמוני. שותה
כוס י"ש וקונחה ברקיק ונשבע בחלקו בגן-עזן.
שהשדוך עומד ונגמר, ואם ירצה השם—עוד היום.
אחר שיקום הפרנס משנה של צהרים, יכנס אליו.
ויברר לו, שאין טוב לו בשביל המופלג משדוך זה.
וכבר בבקר לאחר "עלינו" כמעט נכנס עם הפרנס בשיחה.
והפרנס נענע בראשו ואמר: "נו, נו!" וגם נתן לו קומץ-
טבקה בעין יפה. אמנם אי-אפשר היה להאריך בדברים
— אזנים לכותל — גזרה שמא יבוא אחר ויהפך
הקערה על פיה, הרי בשבוס אנו, שדרכה לילך
ולהזיק. בינינו לבין עצמנו, רשאים אנו להודות.
יפה שדוך שני לבחור, הן מחמת הנדוניא, הן מחמת

מך

הקרן, שכן הבת בקיאה בציפר"ן ואביה נותן חבית של אדומים. אבל שוב אותו ענין, אזנים לכותל, מוטב שלא לומר מה שיש לומר!

כך הולכים להם השדכנים מבית לבית ומבטיחים, איש לפי דרכו, חלום באספמיא. אבל אין הקדוש-ברוך-הוא מיסר את השדכן על שקריו, והריהו חוזר ובא, חוזר ומבטיח, משבח את היי"ש, שראוי באמת לברכה, ומוזג כוס שני ושלישי ורביעי, ומפליג בשבח הבית ובשבח הרקיקים שאכל קודם ובשבח הרקיקים שאוכל עכשיו, ובשבח הכלה היפיפיה. כדרך שהוא עושה אצל זה, כך הוא עושה אצל זה.

לאמתו של דבר, היו השדכנים באים אף לביתו של הפרנס לדבר על עסקי שדוך. אבל כביאתם כך יציאתם. אמנם מכבד היה רבי ישראל-שלמה אותם ביי"ש הטוב ועוסק עמהם בשדוכי הבחור, כאילו נכבדות דברו בבנו ובבן-בנו. אבל הרצו לפניו שדוך — דחה בשתי ידים ובעקימת שפתים, כאילו לא נברא

מה

אדם בשבוס ראוי שיתחתן בו. וכאן מצא רבי ישראל-שלמה מקום להפרע מאנשי שבוס, יודע היה: עכשיו שמבקשים להתחתן בזה הבחור, יהיו שומעים חרפתם ואינם משיבים, ואפילו מזכיר להם גנותם וגנות אבותיהם עד תרח בן נחור יחפו את פיהם ויחרישו. ואף על פי שעשה רבי ישראל-שלמה שבוס עֶפָה למשפחתו, היו אנשי שבוס נעלבים ואינם עולבים. אמרו: לא היו ימים של מנוחה לשבוס כימים אלו של שדוכי הבחור, שבהם שבוס שומעת חרפתה ואינה משיבה.

אבל אם בשבוס מנוחה היתה – בביתו של שמעון-נתן מנוחה לא היתה. אשה היתה לשמעון-נתן שפרינצה-פֶּסֶל שמה, ולשנית היתה, ויִדְנִית היתה. – וכל פעם שהיתה שומעת אשה אומרת: „מופלג זה משומר לבתי“ – היתה קופצת על בעלה ותופסתו בזקנו ומנענעתו כלולב בחג ואומרת לו: „רוצח בן רוצח! למה אתה מתאכזר על בתך, והתערבת

מו

במחלוקת שאינה שלך למרות עיני הפרנס? עתידות
כל הקבצניות שבשובש לזכות לבנותיהן הגסות מופלג
זה, ואני בלבד כובשת פני בקרקע, ואין לי שום
פתח תקוה לזכות בו, כאילו נולדה בתי, חס ושלום,
מאחורי הגדר. תשרף לה כל שבוש עמך ועם ביתך
ועם פרצוף-פניך ועם הפיקה שבגרוותיך, ובלבד
שזה המופלג לבתי יהיה! ולא נתקררה דעתה, עד
שסגרה ביתו לפניו. סגרה סלקא דעתך? אלא
לא נתנה לו לישב בשלוחה עד שילך – חי או
מת – לטובת הבת, שאינו כדאי אפילו ללחך עפר
רגליה, כל-שכן להיות אביה.

ומאחר שביתו נעול היה – שעה שפנוי מעסקיו
היכן יהא הולך, אם לא לבית-המדרש? וכך היה
עושה: היה הולך לבית-המדרש לעיין בספר ולשמוע
שיחת הבריות, כדי להסיח לבו קצת מעסקי אשתו
וביתו, אבל כל מקום שהיה הולך, רואה היה שם
גדולתו של הבחור – ספרים לו מכאן וספרים לו

מז

מכאן וזיו הדרו מבהיק מסוף בית-המדרש ועד סופו.
והבריות מה שיחתן? "פסק פלוני נדוניא של כך
וכך, אלא עדיין הדבר תלוי ברפיון. רבי ישראל-
שלמה, כנראה, כל חללו של עולם לא די לו בשביל
הבחור". ובשעה שהם רואים את שמעון-נתן, הרי הם
גונבים דעת העליונה, מעלימים עיניהם מן המחלוקת
שבינו ובין הפרנס ונעשים רחמנים ביותר, פותחים
סיהם באנחה ואומרים:

דומה, שמעון-נתן אינו עוד שמעון-נתן! בתו
בגרה, ואינו נוקף אצבעו בזה השדוך.

אינו נוקף אצבעו – שמע-מיניה שאינו יכול!
אינו יכול? אמנם יודעים היינו תמיד: שמעון-נתן
זה – אין פיו וכיסו שוים! –

היו!

היו?

שלחו הפריץ מעל פניו ופסקה טובתו.

שלחו – אתם אומרים? לא כי, אלא קראו וחבטו!

מח

שמעון־נתן ה' ישמרנו, קבל שתין פולסין. כלום
אין אתם רואים, שפניו כשולי־קדרה?
רחמנות עליו, באמת! סוף־סוף, יהודי כשר היה!
כך היו יושבים בבית־המדרש ומדברים על הבחור
ושדוכיו: וכשהיו מגיעים לשמעון־נתן, היו פוטרם
אותו באנחה, ואם דברו בו—כעל בר־מינן ר"ל דברו בו,
הכל בלשון "היה". ואף על פי שהדברים בלחש
נאמרו וברחמים נאמרו, היו נוקבים אזניו ויורדים
לתוך לבו ומצננים דם התמצית שבו ומצערם אותו
הרבה, שהרי אינו דומה צערו של מי שאין לו פת
בסלו—יש לו סבה למנוע עצמו מאכילה, שמחה היא
לו, שהרי בין כך ובין כך אין לו מה יאכל—למי שיש לו
פת בסלו, אלא מחמת איזו סבה קלה אינו יכול לאכול.
שמעון־נתן, שמצד עשרו יכול היה לזכות בבחור,
ובאלף כמותו, עכשיו יהא יושב ושומע חרפתו, וכל
זה למה? מפני שרול־שלמה, שלא פסקה מעולם
מחלוקת ביניהם.

55/11 - ענד' יונג' : הילף

ומכאן ואילך לא היה שמעון-נתן מפיח עיר ומתים.
אלא יושב לו ושותק, שלא למרות עיני הפרנס, ולא
עוד, אלא במקצת כפוף נעשה לו לפרנס, שהרי
שתיקה כהודאה. ומה היו לצני הדור שבשבוש
אומרים?—עכשיו אפילו הפרנס גוזר על הצבור לאמר
"על הנסים" בתשעה-באב ולעשות כיס של המן של
ארבע קרנים—אין שמעון נתן מערער ולא כלום.
אינו מערער אתה אומר! יזכה לחופת בתו אם לא
ראיתיו יושב בסופה לאור הנרות של חנוכה ביום-
הכפורים שחל להיות בחמשה-עשר באב ואוכל מצה
להנאתו בזמן שחבטו את המן בהושענות וכו', והכל
בפקודת הפרנס.

ושנוי זה ודאי לא נתעלם מעיניו של רבי ישראל-
שלמה. ואף הוא התחיל מעביר על מדותיו והכניע
עצמו בעסקי צבור לשמוע הסכמתו של שמעון-נתן.
שנהג כמאמר החכם: "אם אינך יכול לחתוך יד
אויבך—נשוק אותה". ורודפי-שלום קפצו ואמרו: עכשיו

הגיעה השעה לעשות שלום ביניהם ושפרינצה־פסיל אשת
 שמעון־נתן אף היא לא חבקה ידיה בצלחת ועשתה מה
 שעשתה והפיוס והשלום נעשה ברוב עם ובפרסום גדול.
 אבל כשבאו להשמיע את רבי ישראל־שלמה,
 שנתן שמעון־נתן עיניו בבחור לשם בתו יחידתו,
 דחה אותם בשתי ידיים וגרש אותם בקצה מקטרתו שבידו,
 וצעק אחריהם: "לכו ואמרו לו לשמעון־נתן: שבת
 של ישראל אינה חלה לעולם בשבת של גוים!"
 חזרו ובאו – היתה ימין דוחה ושמאל מקרבת;
 חזרו ובאו – היתה שמאל דוחה וימין מקרבת; חזרו
 ובאו – הסביר להם פנים, תחלה כאילו כפאו שדי, ואחר־
 כך בלבב שלם ובנפש חפצה, אמר להם: אמרו חז"ל:
 "בשלשה כתרים נכתרו ישראל: כתר תורה וכתר
 כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה – זכה בו אהרן, כתר
 מלכות – זכה בו דוד, כתר תורה מונח ועומד לכל
 ישראל, כל מי שרוצה – יבא ויטול". מה אני שאמחה?
 בין כך ובין כך – סוף בחור לנשואין, אם לא היום –

נא

4 *

מחר ; אם לא שמעון נתן—בעל-בית אחר שבשבוש.
ומה לי זה או מה לי זה ? חלב עזים שחורות וחלב
עזים לבנות אחת היא—ובלבד שיפסוק נדוניא יפה לבתו.
בודאי לא המתין שמעון-נתן הרבה ועלה לבית
הפרנס. צרור הכסף לקח בידו והשליש שיין זהובים.
ואף שפרינצה-פסיל באה מקושטת כמחותנת ונכנסה
לחדר אסתר-מלכה אשת הפרנס ודברה עמה דברי
שלום וחבה. אמרה לה: "אסתר מלכה תייתי! אזכה
לחתוך בקרוב חתיכות גדולות של עוגה מתוקה
לחתונתה של בתי, כשם שמתוקה את אצלי. תפח
רוחן של כל קבצניות שבוש, שהיו הולכות רכיל בנו.
לא לחנם אומרים: טוב לו לעני שלא נברא משנברא!"
ומיד נתפייסו ונשקו זו לזו, כדרך הנשים, ואחר
השלום והפיוס עשו תקיעת-כף וכתבו תנאים, הכל
שריר וקיים. והואיל שהבחור יתום ולא ראה מנוחה
מימיו, נמנו וגמרו שלא לאחר זמן החתונה, כדי
שיבוא אל המנוחה בקרוב. ואף רבי ישראל-שלמה

נב

מרוצה היה לעשות חתונתם תיכף לשיכינו כל צרכי
החתונה. כדי להקדים נקמתו ולראות בצרת אויבו.
אך הקול נשמע, כי ועד ארבע-הארצות מתועד בקרוב,
ועכב קצת את החתונה, כדי לנסוע לבית הועד ובטל
לעת-עתה רצון מפני רצון. והתברך בלבו להתענג
אחרי שובו על תבוסת איש-חרמו אשר בא אתו
בקשורי החתון ובמעדנות השלום כביכול. ובהיות
הבחירות בעיר ובסביבה, מי ומי הנוסעים, נבחר
רבי ישראל-שלמה בכבוד גדול ובפרסום רב שליח
לועד ארבע הארצות מק"ק שבוש ואגפיה. ורבים
שהיו שונאים לו וחתרו תחת כסא כבודו עשו לו
לויה גדולה עד העירוב ונתפרדו ממנו באהבה רבה
ובברכה שלימה ותפסוהו ממש בגלימתו ובקשוהו,
שלא יתעכב הרכה, שלא תהא העיר כאלמנה חיה
ימים רבים, ושישמחם מהרה בחתונתו של המופלג.

ט

יצא רבי ישראל-שלמה בכי טוב ובא לק"ק בובריק.
אשר שם נקבצו, באו גאוני הדור, אדירי התורה, ראשי
קציני ישראל, פרנסים ומנהיגים שבפולין. ובימים ההם
עדיין לא היתה התורה מונחת בקרן זוית, אלא היא בלבד
היתה מושלת בכפה. הרבנים התעטרו בעטרה שעטרה
להם התורה ודבריהם היו נשמעים בישראל על ידי
הפרנסים אנשי השם, ותורה ושם טוב היו משתמשים
בכתר אחד, והיו גוזרין גזירות ומתקנין תקנות לעשות
חיוק לחפצי שמים, וכל העם שמר ללכת בדרך ארץ,
עקב ענוה ויראת חטא.

והרבנים יושבים בבית הועד, והפרנסים עומדים
מאחוריהם, פרנס על רבו, פרנס על רבו. מי שיש לו
עצה טובה משמיע עצתו: מי שיש לו הדרכה ישרה
משמיע הדרכתו, ומישבין דבריהם בק"ן טעמים ומביאין

נד

על כל טעם קין ראיות. ואין לך כל ראייה וראיה שאין
דוגמתה בתורה. מיד מעיינין בספרים ומפרשים אותם
כמה פירושים ומפלפלים פלפול עצום ונורא לאסוקי
שמעתתא אליבא דהלכתא. תוקפו של הרב דלובלין
ענותותו של הרב דלבוב: תוקפו של הרב דלבוב
ענותותו של הרב דקראקא. וכן לענין התקנות: תוקפו
של פרנס ומנהיג ענותותו של רבי ישראל-שלמה: תוקפו
של רבי ישראל-שלמה ענותותו של ריש המדינה. אבל
בזמן שרבי ישראל-שלמה נזכר בשידוך, מיד הוא מעביר
על מדותיו ונעשה נוח לחבריו, עיניו המאירות מאירות
והולכות, וכרסו המסובלת בקורקבני לבוב ובלחם קוליקוב,
שאינ דוגמתו בכל העולם כולו, ננצרת מחמת שחוק.
וכיון שנגמרו הסכסוכים ונשלמו הוכוחים ונסתתמו
הטענות ונכתבו התקנות ובאו על החתום, איש לפי
כבודו ואיש לפי ענותותו, צוה את רַכְּבוּ לאסור את
מרכבתו ונסע לביתו לשבוש. ודרך זו מבובריק לשבוש.
למה היתה דומה? לשלש פסיעות של "עושה שלום".

נה

שכל אותה הדרך היה מצייר לעצמו קלסטר פניו של שמעון נתן לאחר החתונה. כמה טרחות טרח שמעון נתן עד שזכה לחתן זה; כמה קוויות קוה להתנאות בו ולבסוף אינו אלא עם הארץ מדאוריתא, ולא עוד אלא שהוא בן בלי שם. לויתן העלה בחכה ונעשה דג רקק. וכל-כך היה רבי ישראל-שלמה טרוד על עסקי אותו דבר, עד שהיה העגלון משתומם והיה מחזיר כל שעה ראשו כלפי בעל-הבית לראות, אם בעל-הבית יושב שם או גדי מסונק יושב שם. למה? לפי שהתנהג עמו במדת החסד ולא גער בו. ואם גער – לא גער אלא מן השפה ולחוץ ואם הכהו – לא הכהו אלא במקטרתו, ולא הכהו אלא כלאחר יד, מחמת הרגל, ולא להכותו נתכוון, אלא לזרוז. במה דברים אמורים? עד שער עירו. אבל כיון שהריח רבי ישראל-שלמה את שבוש, הוציא שוטו מידו בזעם לזרוז את הסוטים לרוץ ארח.

עד שהוא עושה כך עמדו לפניו כמה מאנשי שבוש, שיצאו לקדם פניו. היה שוטו מוטל בין אצבעותיו בלי

תנועה, אלא צלו בלבד מלפף את קהל עדתו, עד
שהשליכו מידו והחזיר להם שלום. ומיד ירד מעל
המרכבה ונטפל עמהם לביתו, והרכב מהר לבשר את
אסתר-מלכה, כי בעל-הבית בא.

יצאה אסתר-מלכה לקראתו מקושטת ככלה, ועדיין
אבק-דרכים עליו, עמדה וזרזה אותו שיטול ידיו
לסעודה של צהרים. נזכר, שטעם גבינה של עזים
בדרך ועדיין לא יצאו שש שעות, רצה לצאת
ידי חובת סעודה בפרוסה של עוגה, ובערב יאכל
בשר. היתה אסתר-מלכה מצטערת על המקפה
שיתקלקל מתוך המתנה. עמד אדם אחד ונתן עצה, שיתפלל
רבי ישראל-שלמה מנחה גדולה תחלה ומתוך כך יצאו
שש שעות. ישרה עצתו, והתחילו מכינים עצמם
עם בעל הבית לתפלה. הריחה לסונקה את בעל-הבית,
באה ונשתטחה לפניו ותלתה עצמה בשולי האבנט
וכפלה מיו של קורת-רוח. נתגלגלו רחמיו עליה ופעה
אליה בלשן רכה: ודאי הסיחו אכזרים אלו את לבם

ממך! ושאל, אם האכילו אותה כראוי כל יום שחרית פת
סולת בחלב, והוציא קמעה קמעה את האבנט מתוך צפרניה
עד שהוא עושה כן – נזכר בבחור שלו, ונרתע
לאחוריו: שמא נשתכח להם הבחור? הניחו את
דעתו ואמרו לו: הריהו שותה ואוכל, בריא ולומד,
ואף צרכי החופה כבר מוכנים ועומדים.
ראה המשרת שלבו של בעל-הבית פתוח לרוחה,
הגביה קולו קצת וספר בשבחה של החתולה. אמר:
לסונקה מכירה בבחור כבאחד מאנשי-הבית ממש!
ראו שהשעה משחקת לה, והחניפו אף הם לה. נענע
להם רבי ישראל-שלמה בראשו דרך בטול: סִימתם
לכל שבחה של לסונקה! אבל תוך כדי דבור נשתכחה
לסונקה הימנו מפני הבחור, ומעין חבה נצנצה בלבו
אליו, שעומד ומזומן למפלתו של שמעון-נתן. ומיד
קשר עליו שיחה, והכל הפליגו בשבחו, פרט לאסתר-
מלכה, שמשעת השדוך אין לה תקומה מפני שפרינצה-
פסיל, שקנתה כל העופות שבעולם.

גח

אף על פי שטננו ידיהם להתפלל – לידי תפלה לא באו מפני הבאים לשאול בשלומו של הפרנס, שלא ראוהו קרוב לשלשה-חדשים. ואף שמעון-נתן בא להגביל זמן החתונה. החוצפה שכלפי הפרנס, שנשתקעה קודם לשדוך, התחילה חוזרת מאליה, אלא שדרך אחרת היתה לה, וחוצפה של הכנעה היתה, שנעשית אב ופטרון לבריאות גופו של הפרנס בקולי-קולות. והוא שנתן עצה על השנה. אמר: רבי ישראל-שלמה שיחיה בא מן הדרך עיף ויגע, ולא מצאתם לגופו טוב מן התפלה? אלא יישן רבי ישראל-שלמה תחלה ואחר-כך יאכל ויתפלל. המנחה לא תצטנן! אמרו לו: אף אנו לא אמרנו שיתפלל, אלא בזמן שאין עצה אחרת, עכשיו שיש עצה אחרת אדרבה ואדרבה. יישן רבי ישראל-שלמה תחלה, ואחר-כך יאכל, ששנה אחר דרך תענוג. זקפו עצמם על בהונות רגליהם ויצאו.

חלץ המשרת נעליו לרבי ישראל-שלמה והציע לו

נט

את המטה, ויצא לחוץ להשגיח, שלא יעברו העגלות לפני החלונות. הוציא רבי ישראל-שלמה מקטרת-הכסף, שהביא מן הדרך, לערב בה את השנה, פטמה עלי קטרת ושח עם שמעון-נתן. כסף עצמו שמעון נתן ונטל גחלת ונתנה על הקטרת. הזהיר הכסף על מקטרתו של רבי ישראל-שלמה, ומעין אותו זוהר היה הולך ומזהיר חטמו של שמעון-נתן, שהיה עכשיו אדום ביותר מרוב יינות, שבחן לשם החתונה.

י

הבחור לא טמן ידו בצלחת, וכל יום ויום היה יושב לפני הזקן וכותש עצמו על דברי תורה, ולומד בהתמדה גדולה ומנדד שינה מעיניו וקונה שלימות בש"ס ופוסקים. וכיון שראה בו הזקן שהוא אגור בדברי תורה וההלכות משוננות על פיו אמר לו: לך אל רב העיר, אולי יתן לך התרת הוראה! אף על פי שהיה הזקן חוכך בדבר תחלה, אמר: "או שאין חשיבות בהתרת הוראה, או שאין

ס

צורך בהתרת הוראה, זרזו לילך לשם משום "מה-איכפת".
יום אחד עמד הבחור על פתח ביתו של הרב, והרב
עני גדול היה ולא נסע לועד הארצות. נכנסה הרבנית
ואמרה לו: הבחור של הפרנס בא אצלך! אמר: יָפְנֵס,
ונכנס.

תפסו לבחור והושיבו על כסא.

אמר לו: רבי, התרת הוראה אני בא לבקש!

אמר לו: ויש כאן ראוי להיות מורה הוראה בישראל

ומסתיר פניו מלהתראות אצלי?

אמר לו: רבי, קיימתי בכ "ראוני נערים ונחבאו".

אמר לו: אתה הוא הבחור ששמך הולך מסוף שבוש
ועד סופה, שב בני שב, כמותך ירבו בישראל. התחיל
מסבבו בהלכות עד שנטל את הנוצה וכתב יורה יורה
דין ידין! מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו.

יצא הבחור שמח שנסמך להוראה, והרב היה שמח
שתי שמחות, אחת שנעשה שושבין לתורה ואחת שעשה
נחת רוח לפרנס. ולא רב זה בלבד, אלא רבנים הרבה

סא

שבגליל שבוש, שלא נסעו לועד מחמת דוחק, סמכו
ידיהם עליו. והואיל וידעו שנשואיו קרובים, אמרו לו:
כתב סמיכה זה מתנת דרשה הוא לך, ואתה נהוג בו
מנהג מתנת דרשה, שאין מגלים אותה אלא לאחר החופה.
אמנם לא כל הרבנים שסמכוהו, נתנו לו תיכף לסמיכה
כתב התרת הוראה. זה חצץ את שניו בעטו ונשברי, וזה
קיים בעצמו: "חזקה לחבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר
שאינו מתוקן". אמרו לו: המתן לנו עד שתהיה לנו
הרחבת הדעת לכתוב ונכתוב.

ועדיין רבי ישראל-שלמה מתגעש בועד חזר הבחור
לבית המדרש. אבל מכאן ואילך לא היו קרנות השלחן
לוחצות את לוח לבו, שכן כתבי הסמיכה שהיו בחיקו
עשו חציצה נאה בינו לבין השלחן.
ורבי ישראל-שלמה שב למקומו ולא ידע בלכתו ובשובו.

יא

בִּינְתִים הֵכִין שִׁמְעוֹן־נָתָן כָּל צָרְכֵי הַחֲתוּנָה בְּשִׁלְמוֹת
וּבְפָרְסוֹם גָּדוֹל מְכַל דָּבָר טוֹב וַיִּקָּר לְשִׂמְחָה לְבַב הַקְּרוֹאִים,
לְמַעַן יִדְעוּ לְדוֹרוֹתֵם, הֵיֵאָךְ הֵשִׂיא שִׁמְעוֹן־נָתָן אֶת בְּתוּ
וְלִמֵּי הֵשִׂיאָהּ. חֲבִיּוֹת הַדְּבָשׁ, שֶׁהֵיוּ מִקְּעָקְעוֹת קָרְקְעוֹ שֶׁל
הַמֶּרְתֵּף מְרֹב כְּבֹדָן – הֵיוּ תְּרִיסַר סְבָלִים בְּעֶשְׂרִים
וָאַרְבַּע יָדַיִם שֶׁלֶשָׁה יָמִים וְשֶׁלֶשָׁה לַיְלוֹת מוֹשְׁכִים אוֹתָן
מִן הַמֶּרְתֵּף וְלִמְעֵלָה, לְתוֹךְ הַבַּיִת הַגָּדוֹל, אֲשֶׁר שָׁם עָמְדוּ
כַּמָּה עֲרֵבוֹת גְּדוֹלוֹת כְּאִמְבֵּטָאוֹת מִלְּאוֹת שֶׁמֶן וְקִמַּח וְקִנְמוֹן
וְצִמּוּקִים, כְּדִי לְעַרְבֵם בְּהֵן אֶת הַדְּבָשׁ, וּמִשְׁבוּשׁ וּסְבִיבוֹתֶיהָ
בְּאוֹפִים וְאוֹפוֹת לְאִפוֹת חֲלוֹת־דְּבָשׁ. וְכָל מִי שֶׁרָאָה
אוֹתָם עוֹמְדִים בְּבַיִת הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲסוּקִים בְּלִישַׁת הַבֶּצֶק,
בְּקִלְיַעַת הַחֲלוֹת וּבְרִדִית־הַלֶּחֶם, אָמַר: אֲתִמְהֶה, אִם
לְחֲתוּנָה זֹאת בְּלִבְדָּ עוֹשִׂים, אֲלֵא לָהֶם וּלְדוֹרוֹתֵיהֶם. אָמְרוּ:
זְקֵנִים שְׁבִשְׁבוּשׁ הֵיוּ מִתְּעַטְשִׁים מְרִיח־הַקִּנְמוֹן! קִמְצָנִים

שבשבוש אינם צריכים לבשמים במוצאי־שבת מריח־
הקנמון: והמהדרין מן המהדרין היו מהלכים ונחיריהם
סתומים, שלא להכניס עצמם בספק־ברכה. ספק־ברכה
מהו? שאין להריח בפת חמה, משום פלוגתא, אם מברך,
אם לאו.

ושפרינצה־פסיל אשת שמעון־נתן עמדה וקנתה כל
תרנגול שמן וכל תרנגולת שמנה, ואליו לא מנעה עצמה
מן הנמושות, ספק אם היתה לה לשבוש "כפרה" באותה
שנה בערב יום־הכפורים. ולא נתקררה דעתה של
שפרינצה־פסיל עד שפשטה ידיה בשוק ולא הניחה שם
לא אוז ולא בר אוז, לא ברבור ולא יונה, והתקינה כולם
לפי טבעם: יונה לצליה, ברבור לבשול, אוזות צלתה
ובשלה, בר־אוז פטמה תפוחים וצלתה. ובהמה רבה
שחטה, אשר לא נראה אדמימות בשרן מחמת לובן השומן.
ועדיין קולם של העופות הולך מסוף העיר ועד סופה.
והבהמות גועות מבית השחיטה, ותיש־הקהל קופץ
ומתחבא, גלגל עגלה מנסר ברחובה של עיר, כולה מלאה

ירקות. מנחה לשמעון־נתן מן הפריץ שלו ליום כלולות
הבת. וצבי הולך לפניה וקרניו מצופות ירקות ועטרת
של פלפלי־תוגרמא בראשו. וטבח בית הפריץ הולך
אחריה להורות לעושי המלאכה: כיצד צולין צבי
ומטעימים לו הירקות ומנעימים את מהלו. ויקירי
שבוש רואים ואומרים בנגון שיר־השירים: "דומה דודי
לצבי!" ותינוקות של בית רבן מדלגים אחריו ועונים
אף הם בנגון שיר השירים: "ברח דודי ודמה לך לצבי".
ודגים גדולים וטובים משו ממימי־הסטרופא. ואלמלא
לא הקדימו לחתוך אותם חתיכות־חתיכות – אין שום
כלי מחזיק אותם מחמת גדלם. מהם צלו במחבת־
גחשת ומהם בשלו בבצלים ופלפלים, מהם פטמו בסלת
וצמוקים ומהם התקינו כבושים בעלי דפנא ובחומץ
בן־יין מבושל ובבצלים: הללו לסעודה ראשונה לאחר
החופה והללו לשבעת ימי המשתה. ועל כולם יין טוב
וייש לרוב.

וכשם שחיתה שפרינצה־פסיל עסוקה לשם החתונה

כך כל שבוש עסוקה היתה בחתונה. נחלקו אנשי
שבוש: חתונה זו, אם חתונה של הפרנס היא, והרי
הם חייבים במתנה יפה לפי כבודו של הפרנס: או
אינה אלא חתונה של יתום, שהפרנס משיאו לשם
מצוה, וכמה שנותנים – נותנים. אמרו להם נשיהם:
"בעלים שוטים! למה אינכם יורדים לסופו של דבר?
סבורים אתם: חתונה פשוטה היא, שהפרנס משיא
יתום. אבל מפני מה הפרנס משיא יתום? – מפני
שאין לו בנים! ואילו היו לו בנים, היה משיאם, ואנו
יוצאות בבגדים חדשים. עכשיו שאין לו בנים, ומשיא
יתום – הרי היתום כבנו, והחתונה כחתונתי, והרי
אנו ובנותינו חייבות להתקין לנו בגדים חדשים לשמ
ולשמה. וכי בשביל שהוא עקר – הפסדנו? נצחן הנשים
את האנשים והורו הלכה למעשה. לא היו ימים מועטים
עד שהיו ידיהם של כל החייטים מלאות עבודה – וכל
הנשים יתנו יקר למלבושיהן והתקינו לעצמן בגדים
חדשים, שהיה משק כנפיהם נשמע בשני תחומי שבת.

ושמעון נתן זימן כל משפחתו וכל מכיריו
קצצה הארץ ועד קצה. וגם אחרי הרבנים אשר
בסביבות העיר שלח עגלות וסוסים למען יבואו
לשוש אתו משוש. ורבים באו לקול קריאתו ועמהם
וברכים מופלגים ובחורי חמד. כי אמרו: הן
זחתן - יתום ואין לו שום צד; נלכה נא שבושה
לגמול חסד עם התורה.

וכשהגיע יום החופה - היתה כל העיר כולה מלאה
נגלות והעגלות מלאות אורחים. מהם קרובי משפחה
מהם סוחרים בעלי בריתו. מהם רבנים ובחורי ישיבות
מהם בעלי בתים סתם. ואין לך כל עגלה ועגלה
ואין נגררים אחריה כמה כתות של עניים ואביונים.
בצנים וארחי פרחי שנמשכים והולכים מכמה מאות
רסאות לריח הדבש והצלי.

יב

ב תלבשו אנשי שבוש בגדי שבת והלכו אל החתונה.
הושיבו את הכלה על כסא של עץ לקבל פני החתן.
הבית מלא מפה אל פה והברדחן עומד לפני הכלה ואומר
לה דברי כבושין בחרוזים נאים ובקול בוכים:

הָרִימִי קוֹלְךָ פִּלֵּה נָאָה־
שִׁפְכִי לִבְךָ כַּמִּים־
הֲלֹא יָדַעְתָּ בְּזוֹ הַשָּׁעָה
שׁוֹקֵלִין דִּינְךָ בַּשָּׁמַיִם־

וכל הגשים אשר בבית בוכות ומבכות את הכלה:

הֲלֹא יָדַעְתָּ בְּזוֹ הַשָּׁעָה
שׁוֹקֵלִין דִּינְךָ בַּשָּׁמַיִם־

חזור המשורר ואומר:

וּמִי יוֹדֵעַ אִם יָמִי שְׁלֹנָה
מְנוּ לָךְ מִן הַשָּׁמַיִם ?

סח

או כְּבָנוֹת עֲלֶנָּה

חֲטָאתֶיךָ בְּכַף מֵאֲזֵנַיִם ?

וכל הנשים אשר בבית בוכות ומבכות את הכלה

או כְּבָנוֹת עֲלֶנָּה

חֲטָאתֶיךָ בְּכַף מֵאֲזֵנַיִם !

והקראים הולכים לבית החתן ומזמרים ברחובה
של עיר בקול ששון ובקול שמחה. והבדחן עובר
לפני המחנה ומתכנסים לבית החתן. ולחתן
הבדחן אומר: לכה דודי לקראת כלה ! –
וממתינים לו. עד שסיים תפלת מנחה ונדוי של
ערב יום הכפורים. לאחר שסיים תפלתו פתח
הבדחן לפניו בדברי תשובה. בחרוזים נאים
ובשברון הלב:

הוי חֲתָן חֲתָן

הוי חֲתָן נָאֵה

דְּמוּךְ לְמָלֶךְ

וְאַתָּה מְתַנָּאֵה

סט

חָתָן הוּי חָתָן
שָׁמַע בְּקוֹלִי :
כָּל גְּאֹהַּ וְגֵאוֹת
רָצָה חוֹלִי.
הַיּוֹם אַתָּה מְלֶךְ
מִי יִדְעַ יוֹם מְחַר ?
יֵשׁ מוֹלֵךְ עַל מְקֵלוֹ
וְאֵין לוֹ שְׁחַר !
לְזֹאת יִקְרָא מְלוֹכָה
מוֹלֵךְ עַל הַחֶמֶר !
מוֹשֵׁל בְּיִרְאַת ה'
כֵּן הַכְּתוּב אוֹמֵר.

לאחר שסיים הברדחן את פרקו קם והלך עם החתן
ועם המחותנים אל הכלה. וכלי-הזמר נגנו לפניהם.
עד שהגיעו לבית הכלה. הגיעו לבית הכלה -
יצאו מחותנים ומחותנות לקראתם וקראו : חתן
דומה למלך ! והושיבו אותו בחדר אחר עד

ע

לאחר הכסוי. והקרובות כסו ראשה של הכלה.
והברדחן נחם לבה של הכלה בדברים ערבים:

אַל נָא תִבְכִּי אַחֹתִי כָלָה.

הָאֵל יִבְצֵעְךָ מִדָּלָה!

צְהִלִי קוֹלְךָ אַחֹתִי כָלָה.

צְהִלִי קוֹלְךָ וְרָנִי!

הֲלֹא הִכְרִיזוּ מִלְמַעְלָה:

בֵּית פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי!

והכלה הריקה שארית דמעותיה וכל הנערות שבבית
יצאו במחולת המחנים.

והאורחים והאורחות אוכלים ושותים ומטיבים לבם
במיני דובשניות וביין שרוף. והחתן והכלה. שהתענו
ביום חופתם יושבים רעבים גם צמאים ושפתותיהם
מתרפטות. כלי הזמר מנגנים והולכים והכל עומדים
ממקומם ויוצאים אחריהם לחצר בית הכנסת הגדול
אשר שם מעמידים את החופה. הנערות הולכות בראש
ונרות שעוה קלועים בידיהן. והחזן עומד כל פעם ושר

צא

מי אדיר! הנשים מסבבות עם הכלה את החתן אחת-
שתיים, שלש, עד שבאים לחצר בית הכנסת הגדול.
והרב, רב העיר, סדר קידושין, מאחר שמחל ר' ישראל-
שלמה על כבודו. ולא על סידור-קידושין בלבד וְתַר
ר' ישראל-שלמה, אלא אפילו על ברכות אירושין
וברכות נשואין וְתַר. אמר: ועתה כי אמנם כי אם
גואל אנכי, וגם יש גואל קרוב ממני. ומי? — משפחתה
של הכלה! ועל דבר זה זכרוהו לטובה, וחלקו הברכות
לקרובי שמעון-נתן, עמי-הארץ שבקהלה, שסלסלו
בנגינתם, כדרך עמי-הארץ שזכו למצוה ברבים.
ומיד לאחר החופה לוו את החתן עם הכלה לבית
השמחה: מהם ישבו לשמח חתן וכלה ומהם החליפו
מלבושיהם לסעודת נשואין ונכנסו לסעודה והטיבו
לבם במאכל ובמשתה, ביין ודגים, באוזים ותרנגולות
ובחתיכות של צבי, שאין הקערות מחזיקות את בשרו
מחמת גדלן, ויש שהתאמצו לטעום טעם חלב-צבי,
שמותר בהנאה. החתן יושב בראש ועיניו נתונות בְּטַרְנֵי

עג

הצבי, שעומדות זקופות באמצע השלחן ועליהן כל מיני
מגדים, וכל גדולי התורה מצפים לשמוע דרשתו של השתקן.
ורבי ישראל שלמה יושב לו במנוחה, כדרך שהוא
יושב קודם כל מעשה משונה שהתקין להבהיל בו את
שונאיו, כאילו הכל כמנהגו נוהג ואין שום דבר תמוה
עתיד לבוא. ועיניו היפות והמאירות זנו עצמן
בסניהם של המסובים, שמתגעשים ועומדים מכסאותיהם
לשמוע חידושים ונפלאות מפיו של החתן. עכשיו –
אמר ר' ישראל-שלמה – הגיעה שעתו של זה
להראות לכל באי-עולם מפלתו של שמעון-נתן.
X עצם הרב עין ימנית ורמו לו לחתן לפתוח.
מיד נשתתקו כולם ועשו אזנים לתורה.
ובאולם בית-המשתה הכל יושבים ושותקים, הללו
ידיהם על אזניהם כחצי גרן עגולה, והללו חותרים
לתוך אזניהם בכל כחם, כאילו לעשות בית-קבול
לתורתו של החתן. שמעון-נתן רץ מאיש לאיש
ומטפחו על כתפיו מתוך קורת-רוח והנאה של עם

צג

הארץ, ושפרינצה-פסיל המחוננת גדחקת ובאה לבין
הגברים בקולי-קולות: "גוואלד, יהודים! – היאצועקת –
הניחו אף לי לשמוע!" וזה החתן יושב ושותק ושתי עיניו
תלויות בר' ישראל-שלמה כאדם שמבקש רחמים על נפשו.
הרגיש ר' ישראל-שלמה בשתי עיניו של הבחור.
גנב דעת העליונה ואמר:

פתח פיך, ויאירו דבריך!
עמד החתן על רגליו ותהה בחללו של עולם.
ועדיין הוא שותק.

נתן רבי ישראל-שלמה עיניו בו, ואמר:
פתח ודרוש!

מיד פתח החתן ודרש באשה שהיא רוכבת על החמור
וחבילה עליו ושני בני-אדם מהלכים לפניו. היא
אומרת: אלה שני עבדי, והבהמה והחבילה שלי, וכל
אחד משניהם אומר: זו אשתי, וזה עבדי, וזו חבילתי.
וזו בהמתי, והעלה בזה פלסול עצום עמוק מאד.
קם הבדחן ועמד על הכסא והכריז על מתנות-

צד

הדרשה, וכל אחד מביא מתנתו ונותן על ידו, והוא
מכריז בניגון יפה ובקול ערב ובחרוזים נאים:

מצד הכלה! מצד הכלה!

הנגיד המפרסם, רב שמעון נתן, אבי-הפלה,
וזוגתו שפרינצה-פסיל, עטרת-בעלה, —
מה נותנים? אני שואל —

הגה הם נותנים שתי מנורות פסוף וקלחת.
יהי רצון, שיזכו לראות בנים בנחת
עד ביאת הגואל.

וכבוד הנעלה

דוד הפלה

יתן שטר חוב של כמה זהובים,
נחתם בטבעת של חשוב שבחשובים

כבוד הנסיך השמן.

יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו.

יראה ברכה במעשה ידיו.

ונאמר אמן!

עה

וְכַבוֹד הַמַּחְתָּן הַנְּגִיד רַב-גְּצִילִי

מַה יוֹרָה כַּחֲזָז ?

— הַגָּה הוּא הוֹלֵךְ, הַגָּה הוּא בָּא —

הוּא מְבִיא מְדוּף שֶׁל עֵץ.

לְכַתּוֹשׁ בּוֹ מִצּוֹת לַפְּסֹחַ.

הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה. —

בְּשֹׁכֵר זֶה יִזְכָּה

לְגֹאֵלָה קְרוֹבָה.

וְכַבוֹד הַנְּגִיד רַב וְנִבְלִי, הַבּוֹנֵה, עֲלִיּוֹת פְּמוֹ-רְמִים.

— הַשֵּׁם יִצְיִלְהוּ מִכָּל מַחְלָה וּמִכָּל תַּקְלָה ! —

נוֹתֵן קַפְסָה שֶׁל בְּשָׂמִים

וְגִבֵּעַ-כֶּסֶף טָהוֹר לְקָדוֹשׁ וּלְהַבְדִּילָהּ.

וּמַה נוֹתֵנָה הַמַּחְתָּנָה הַצְּנוּעָה וְהַחֲסִידָה שָׂרָה הַנְּגִידָה ?

בִּירוֹ-נְחֻשֶׁת וּמְכַתְּשֶׁת הִיא נוֹתֵנָה — הַמַּחְתָּנָה !

וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חֲבִיב.

כֶּסֶף בְּיוֹם אָבִיב

עו

רוֹעָה יִשְׂרָאֵל מִבְּטָן וּמִלְכָּה
 הַקָּצִין רַב יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמָה
 הַשֵּׁם יִפְרוֹשׁ עָלָיו שְׁלוֹמוֹ
 פְּרָנִס וּמִנְהִיג גָּשִׂיא הָעֵדָה
 שְׂגִדֵּל אֶת הַחֲתָן כְּבָנוּ יְחִידוֹ
 וְהִבִּיאוּ וְהוֹשִׁיבוּ בְּבֵית מִרְפִּידוֹ
 וַיִּפֶק מִנַּפְשׁוֹ רָעֵב
 וְסֶפֶק לוֹ מִזֶּן וְהִלְבִּישׁוּ בְּגָדִים
 וְהִאָּכִילוּ לְשֶׁבַע כָּל מִינֵי מְגָדִים
 וַיֹּשֶׁט לוֹ אֶת שַׂרְבִּיט הַזֶּהֱבִי
 נוֹתֵן טוֹר עִם כְּפָה פְּרוֹשִׁים
 שׁוֹלִיִּם רְחֻבִים חֲדוּשֵׁי חֲדוּשִׁים
 עוֹרָה גָּא חֲתָן הַתְּעוֹרָרָה קוּמָה
 גִּלָּה כְבוֹד תּוֹרָתָהּ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה
 שְׂכָל-מְלִיךָ כְּצִנָּה וּסְחָרָה
 רוּמָה עֵט סוֹפֵר עַל שׁוֹלְיָהֶם רוּמָה:
 וְהַבְּדָחַן עוֹצֵם עֵינוּ אַחַת וְקוֹרָא:

עו

מה שמו של פלוני שעדיין לא נתן מתנת דרשה ?
וכל מי שבקש תחלה להפטיר עצמו מן החתונה בלי
דורון, מתחלחל ונועץ ידיו בכיס ומוציא מטבע מכיסו
וגותנה ביד הברדחן, והברדחן מהפך את המטבע בידו
ומגביה אותה כלפי הכלה ואומר :

מטבע זו

פלה חשוקה

צורת המלך

עליה חקוקה

בצורת המלך

שימי עיניך

ומלכים : רבנים !

יצאו ממעיך

והברדחן מקנח זיעתו ממצחו בשולי האצטלית
וקורא בקול אחר :

מצד החתן ! מצד החתן !

עח

כבוד - מורנו ורבינו
 סיני ועוקר-הרים וטוחנם בסבא
 נודע בשערים, חד בדרא
 צנצנת-המן, הרב דק"ק סריקה
 נותן לחתן דגון, פתב סמיכה.
 וכבוד-מורנו ורבינו
 בגן של קדושים, מגזע תרשישים,
 הפטיש החזק, מראהו כמראה-הגזק,
 המתבר "ספת עורו של לוי"תן"
 קרב דק"ק ורדין
 הוא יאמר לחתן
 יורה, ידין !

והבדחן עומד וקורא כל שאר כתבי הסמיכה מתנות
 רבני הסביבה. לאשר במונוסטרישן ולאשר ברמות-
 לשטשי ולאשר בבארש. ולאשר בפיטשיקטן. ולאשר
 בחרובין כל המקומות אשר התהלך שם הבחור לבקש
 התרת הוראה.

עט

ורבי ישראל-שלמה יושב תפוש בתעתועי-דמיונו
ומעלה על דעתו אותו יום של חורף: שהיה הבחור
הזה מוליכו מבית המדרש לביתו. היאך הוא מאכילו
ומשקה אותו ומלבישו ושולח אותו לבית המדרש.
כדי להעלות את שמעון-נתן המחוצף בחרמו—והיאך
הוא יגירהו בחרמו! דומה, כאילו עדיין זרועו של
הבחור נתונה בתוך זרועו.

עד שהוא יושב כך, עמד שמעון נתן ונטל כוס יין
ובא אצל ר' ישראל-שלמה ואחז בידו ושתה עמו "לחיים".
מיד נתברר לו כל המעשה: "בור כרה ויחפרהו —
ויפול בשחת יפעלי". כל השנה כולה מפטמים תרנגול
לכפרה, ובערב יום הכפורים עומד ופורח לו.—
קם ר' ישראל-שלמה ובחר מחשבת ערומים, כאילו הכל
כמנהגו נוהג, וכל מה שנעשה—על פיו נעשה. שתה עמו
כוס "לחיים" וברכהו בברכה שלמה ונהנה בלבו מכני
"מחותן" ואחז ביד החתן, ודבר עמו דברי-תורה עד
שצהלו פניהם, ורקד עם הכלה אחווי יד על-יד מטפחת

פ

בנועם-לב ובפנים מאירות ובסדר מתוקן, עד שפחד
ורחב לבב כל הקרואים ועיניהם יורדות מים מרוב
גיל וחדוה. ומיד יצאו כל הקרואים ברקוד והטיבו
לבם ביין ובמגדנות; והבדחן בפיו והמנגנים בכליהם
הגדילו את השמחה עד אור הבקר.

ולקול רעש השמחה והמחולות יצא זקן מחדרו
וחולה ממטתו. ויבוא גם הזקן אשר למד את הבחור
תורה. וירא את גדולת החתן ואת כבוד תורתו, ופניו
נהרו מגיל כי ראה ראה כי לא יזנח לעולם ה' בעבור
תורתו הקדושה. וינחם מיגונו, ויוסף אמן גם הוא.
ויעז בעוז רוחו. לפלפל עם הרבנים כאיש חיל
במלחמתה של תורה. וינסו אותו גם בחידושים וימצאו
פי שנים ברוחו. מיד הושיבוהו בראש וכבדוהו ביין
ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, והעמידו לפניו שתי
קערות. קערה אחת מלאה דגים וקערה אחת מלאה
בשר. ושתה מן היין ואכל מן הדגים ומן האוזים.
קראו עליו את המקרא תורת אלקיו בלבו לא תמעד

פא

אשריו. אל תקרא אשריו אלא אשריו. וכשעלה
הדיין לאה"ק. נתקבל הזקן לדיין ומו"צ בק"ק שבוש.
משם נסע ויחן בעיר בארש אשר בפדוליה הכפופה
לק"ק שבוש. כי בארש גבול שבוש בין שבוש ובין
יזלוביץ. על כן יאמר בספר פנקס העיר:

את הרב בסופו ואת הדיינים זקן. ואחד הדיינים
אשר נטה לשבת עיר ונבחר לדיין שבוש. ומשם
בארשה. היא בארש אשר אמר הפרנס לזקן אסוף
את מטלטלין ואתנה לך רבנות!

ומכאן ואילך היה שלום-אמת בין הפרנס ובין
שמעון-נתן כל ימי חייהם. הפרנס—לפי ערמתו וגדולתו
היתה מפלתו. והיפה בבנות. בת שמעון-נתן — נתקיים
בה הפסוק: תחת נחשת אביא זהב. ושלום על ישראל!

תם.

פב

JÜDISCHER VERLAG / BERLIN.

ב.פ.ק.ל

מאת ש"י עגנון

כבר יצאו לאור:

והיה העקוב למישור.

גבעת החול.

בסוד ישרים.

על כפות המנעול.